

K některým otázkám společného obchodního podílu na společnosti s ručením omezeným

Jarmila POKORNÁ

1.

Pojem společného obchodního podílu

Podle ust. § 114 odst. 3 Z. č. 513/1991 Sb. obchodního zákoníku (dále jen ObZ) může jeden obchodní podíl náležet více osobám. Svá práva z takového obchodního podílu mohou tyto osoby vykonávat jen společným zástupcem a k splacení vkladu jsou zavázány společně a nerozdílně. Na základě citovaného ustanovení bychom mohli společný obchodní podíl charakterizovat jako podíl, který jako celek náleží více osobám, přičemž každá z nich nemůže sama o sobě ani vykonávat společnická práva a povinnosti ani s podílem nijak disponovat.¹ Pro účel realizace společnických práv si musí držitelé společného obchodního podílu ustanovit společného zástupce.

Společný obchodní podíl může vzniknout zejména tehdy, když se více dědiců zemřelého společníka přihlásí o účast ve společnosti, přičemž však není možno obchodní podíl zůstavitele rozdělit. Myslitelný je však i vznik společného obchodního podílu při založení společnosti, pokud se ke splacení vkladu zaváže více osob. Domníváme se též, že není vyloučen převod obchodního podílu na dva a více nabyvatelů, aniž by došlo k rozdělení převáženého obchodního podílu. V této situaci opět vzniká společný obchodní podíl, jehož majiteli jsou všichni nabyvatelé takového obchodního podílu.

Z právní povahy společného obchodního podílu můžeme potom odvodit, pokud by šlo o základní otázky spojené s existencí a dispozicemi s obchodním podílem jako takovým, následující závěry:

1. jestliže všichni majitelé společného obchodního podílu představují jednoho společníka, nelze vyhovět požadavkům ust. § 28 odst. 2 písm. c ObZ na zápis speciálních skutečností u společnosti s ručením omezeným do obchodního

¹Viz definice uvedená v díle J. Reich-Rohrwiga: Das österreichische GmbH Recht, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 1983, str. 639

- rejstříku podle našeho mínění jinak, než že budou zapsána jména a bydliště, popř. obchodní jména nebo názvy a sídla, všech jeho majitelů s tím, že představují jednoho společníka,
2. pro výkon práv majitelů společného obchodního podílu, zejména pak pro hlasování na valné hromadě, má stěžejní význam zformování společné vůle, kterou bude na jednání valné hromady reprezentovat jejich společný zástupce. Bude disponovat vždy tolika hlasy, kolik jich připadá na vklad, který tvoří majetkový základ společného obchodního podílu, v postavení jednoho společníka. Není proto myslitelné, aby hlasoval částí hlasů pro usnesení valné hromady a částí proti s tím, že takto projevuje vůli jednotlivých majitelů společného obchodního podílu.
 3. Obdobně jako v předchozím bodu musí i dispozice se společným obchodním podílem (jeho převod) vycházet ze společné vůle všech majitelů, kteří budou v tomto případě převodci. Tuto situaci je nutno odlišit od případného převodu částí společného obchodního podílu, lépe řečeno podílu na něm, který náleží jednotlivému majiteli. Možnost tohoto převodu a postup při něm se bude řídit režimem, kterému podléhá vnitřní vztah mezi majiteli společného obchodního podílu.
 4. V případě zvýšení společného obchodního podílu na základě dalšího vkladu jeho majitelů do společnosti je podle našeho mínění možné, pokud by tomu ovšem nehránily obecné podmínky platné pro rozdělení obchodního podílu, aby byl společný obchodní podíl rozdělen a jeho jednotlivé části převedeny na dosavadní společné majitele. Společný obchodní podíl by tak zanikl a vznikly by „individuální“ obchodní podíly jeho dřívějších spolumajitelů.

2.

Právní postavení majitelů společného obchodního podílu

Znakem společného obchodního podílu je tedy především pluralita jeho majitelů. Z této plurality vyplývají potom důležité právní následky ať již ve vztahu ke společnosti nebo ve vztahu mezi držiteli obchodního podílu samotnými.

Jak již bylo zdůrazněno výše, představují v právním postavení vůči společnosti všichni jediného společníka, kterému náleží společnická práva a povinnosti jako celek. Jednotlivé osoby nelze proto označovat za společníky, neboť žádné z nich jako takové nenáleží obchodní podíl a žádná z nich sama o sobě (pokud nejde o společného zástupce těchto osob) nemá k výkonu společnických práv a povinností právní důvod. Vůči společnosti mohou vystupovat jen pomocí společného zástupce, kterým vykonávají svoje nemajetková společnická práva (hlasování na valné hromadě, požadování informací, nahlížení do dokladů společnosti) a který je rovněž oprávněn uplatňovat majetková práva a obdržet příslušná plnění (právo na podíl na zisku). Ke splnění základní povinnosti společníka, splacení vkladu, jsou však podle výslovné úpravy v ust. § 114 odst. 3 in fine ObZ zavázány společně a nerozdílně. Znamená to,

že věřitel – společnost může požadovat plnění na kterémkoli z majitelů společného obchodního podílu a je povinen přijmout plnění nabídnuté jiným majitelem (§ 293 ObZ). Tento závěr musíme přijmout, i pokud by šlo o výzvu ke splnění povinnosti splatit vklad učiněnou v rámci kadučního řízení podle ust. § 113 odst. 3 ObZ. Je však otázka, zda z doslovného znění § 114 odst. 3 druhá věta ObZ má být vyvozováno, že pouze výkon práv si vyžaduje společného zástupce, kdežto k výkonu ostatních povinností kromě závazku splatit vklad, může společnost vyzvat kteréhokoli z majitelů společného obchodního podílu, aniž by se obracela na společného zástupce, nebo aniž by výzvu směřovala současně i k ostatním spolumajitelům.

Dřívější právní úprava (zákon o společnosti s ručením omezeným z 6. března 1906 č. 58 ř. z.) připouštěla tento postup, pokud nebyl společný zmocněnec zřízen nebo společností oznámen², nepředepisovala ovšem, že majitelé společného obchodního podílu mohou svá práva vykonávat jen společným zástupcem, nýbrž stanovila, že svá práva mohou vykonávat pouze společně³. Nechávala tedy majitelům společného obchodního podílu na vůli, zda společného zástupce ustanoví nebo ne.

Pokud však obchodní zákoník zněním § 114 odst. 3 druhá věta vlastně prikazuje držitelům společného obchodního podílu společného zástupce ustanovit, neboť bez něho by nebyl výkon práv z obchodního podílu možný, přikláníme se spíše k rozšiřujícímu výkladu postavení společného zástupce a zastáváme názor, že veškeré úkony ve vztahu společnost – držitelé společného obchodního podílu kromě povinnosti splatit vklad by měly být činěny prostřednictvím tohoto zástupce. Pro toto řešení hovoří i praktické důvody – zabránilo by se sporům o to, zda a jak byly příslušné právní úkony učiněny a zda se o nich majitelé společného obchodního podílu dověděli či nikoliv. Jsme si však vědomi skutečnosti, že z doslovného znění zákona toto řešení ve vztahu k výkonu společnických povinností majitelů společného obchodního podílu nelze vyvodit. Problém by však bylo podle našeho mínění možno překlenout ve smluvní úpravě vztahu mezi majiteli společného obchodního podílu a společným zástupcem a v plné moci udělené tomuto zástupci, která by obsahovala generální zmocnění jednat jménem majitelů společného obchodního podílu, i pokud jde o realizaci jejich společnických povinností.

Dostáváme se tak k další otázce, která je spjata s právní úpravou společného obchodního podílu, a to k problému právního postavení společného zástupce majitelů společného obchodního podílu. Obchodní zákoník stanoví pouze, že tu taková osoba musí být, aby byl vůbec možný výkon jejich společnických práv (ust. § 114 odst. 3 druhá věta). Komentář k tomuto ustanovení dále uvádí, že společným zástupcem může být buď některý z majitelů nebo osoba třetí.⁴ V ust. § 114 odst. 3 však

²Viz komentář k zákonu o společnostech s ručením omezeným Patsch, H. – Nesý, P. C. – Kozáková, A.: Společnost s ručením omezeným podle zákona ze dne 6. března 1906 č. 58 ř. z., Právníké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, Praha, 1934, str. 271.

³Jde o ust. § 80 odst. 1 zákona ze dne 6. března 1906 č. 58 ř. z. o společnosti s ručením omezeným.

⁴Chalupa, R. – Štenglová, I. – Tomša, M.: Obchodní zákoník, komentář, C. H. Beck/SEVT,

již není řešeno zastoupení jako takové ani vztah mezi společným zástupcem a zastoupenými – majiteli společného obchodního podílu.

Pro zastoupení se podle pravidla obsaženého v ust. § 1 odst. 2 ObZ podle našeho názoru uplatní úprava zastoupení na základě plné moci v ust. § 31 a násl. Z. č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších novelizací (dále jen OZ). Zástupcem by proto mohla být fyzická nebo právnická osoba, které byla zmocnitelem udělena plná moc obsahující rozsah jejího jednatelského oprávnění. Rozsah oprávnění jednat za zastoupeného vyplývá jednak z ust. § 114 odst. 3 ObZ (výkon společnických práv majitelů společného obchodního podílu), jednak by mohl zahrnovat i jednání výslovně ust. § 114 odst. 3 ObZ neupravená, např. úkony, které se týkají společnických povinností majitelů společného obchodního podílu s výjimkou povinnosti splatit vklad. S ohledem na to, že ust. § 114 odst. 3 ObZ hovoří o společném zástupci, neuplatní se patrně ust. § 31 odst. 3 OZ o udělení plné moci několika zmocněncům společně. Protože v našem případě zpravidla též nepůjde jen o jednotlivý určitý právní úkon, bude nutno plnou moc udělit písemně.⁵

Z povahy právních úkonů činěných společným zástupcem potom vyplývá, že společný zástupce jedná za majitele společného obchodního podílu s tím, že práva a popř. povinnosti vznikají přímo jim. Lze očekávat, že se též bude v praxi uplatňovat ust. § 32 odst. 2 druhá věta OZ v podobě různých variant chování dohodnutých předem mezi majiteli společného obchodního podílu a jejich společným zástupcem. Budou výsledkem skutečnosti, že se u společného obchodního podílu tvoří vůle společníka v procesu hledání konsensu všech majitelů tohoto podílu a reprezentuje ji potom jejich společný zástupce. Je tudíž přirozené, že bude předem připraven jeho postup pro různé modality vývoje projednávané záležitosti. Překročením rozsahu jednatelské pravomoci (pokud to bude u společného zástupce majitelů společného obchodního podílu vůbec praktická otázka) i zánik plné moci se budou řídit ust. § 33 a § 33b OZ, která mají s výjimkou ust. § 33b odst. 2 první věta OZ kogentní charakter.

Pro posouzení vztahu společného zástupce k majitelům společného obchodního podílu může být rozhodující vzájemný vztah majitelů společného obchodního podílu. Považujeme proto za vhodné věnovat se nejprve této otázce.

Vzájemné vztahy majitelů společného obchodního podílu se podle našeho názoru již netýkají jejich postavení jako společníka společnosti, a budou se tudíž řídit občanským zákoníkem. Protože žádné jeho ustanovení na tuto situaci výslovně neupravuje, je otázka, jakému režimu tento vztah podřídí.

Praha 1994, str. 157

⁵Zatáváme názor, že by charakteru společného zástupce tak, jak je upraven v § 114 odst. 3 ObZ lépe odpovídalo ustanovení „stálého“ zástupce a udělení generální plné moci. Připouštíme však, že by bylo možno ustanovovat i zástupce ad hoc k výkonu jednotlivých práv. Potom by mohla být udělována i plná moc speciální, která by nemusela mít písemnou formu, i když lze o průkaznosti takového udělení plné moci vůči společnosti pochybovat. O této problematice viz K. Eliáš ve stati Valná hromada společnosti s r. o., Právník č. 12/1994, str. 1036

Principu smluvní autonomie subjektů občanskoprávních vztahů by v první řadě odpovídalo, aby si úpravu svého do značné míry atypického právního vztahu provedli majitelé společného obchodního podílu sami, a to speciální smlouvou, která by obsahovala pravidla vytvořená jen pro konkrétní případ jejich společného vztahu k obchodnímu podílu. Tento postup jim umožňuje institut tzv. nepojmenované smlouvy. Její užití by jim dovolilo na jedné straně respektovat všechny zvláštnosti jejich vzájemného postavení a vytvořit i zcela originální právní konstrukce, na druhé straně by je ovšem vystavilo nebezpečí, že budou v textu zákona obtížně hledat právní oporu v situacích, kdy by určité otázky upravit opomněli. Občanský zákoník nicméně v ust. § 51 s případy zcela atypických smluv počítá a stanoví jim toliko jednu podmínku – nesmí odporovat obsahu nebo účelu občanského zákoníku.

Kromě innominátní smlouvy by však mohla být využita i jiná smluvní řešení. V úvahu by podle našeho mínění mohla přicházet zejména smlouva o sdružení (§ 829 a násl. OZ). Problematické bude při užití tohoto smluvního typu v podobě, jakou má v občanském zákoníku, ustanovení o vztahu účastníků sdružení k poskytnutým věcem (§ 833 OZ), které předpokládá, že věci i peníze poskytnuté sdružení budou ve spoluvlastnictví všech účastníků (k věcem individuálně určeným zůstává zachováno vlastnictví účastníka, který je poskytl) a neobsahuje dispozici pro odchýlné řešení této otázky ve smlouvě. Toto ustanovení vlastně vylučuje vložení těchto věcí do obchodní společnosti, neboť splacením vkladu dochází k přechodu vlastnického práva k těmto věcem na společnost. Jinak se domníváme, že je docela dohře myslitelné, aby osoby, jimž by měl náležet společný obchodní podíl, vytvořily sdružení, jehož účelem by byla účast na společnosti a participace na výnosech, jež tato účast přinese. Podle povahy vkladu do společnosti by potom jednotliví účastníci sdružení poskytli pro jeho potřebu peníze nebo věci v rozsahu určeném smlouvou o sdružení, ovšem v takové celkové výši, která by odpovídala požadované výši vkladu do společnosti. Konsensus všech podílníků na společném obchodním podílu nutný k výkonu společnických práv by se hyl dosahován v souladu s ust. § 836 OZ buď jenomyslně nebo většinou hlasů. Charakter sdružení, jak je upraveno v občanském zákoníku, by patrně vylučoval možnost převodu podílu jednotlivého účastníka, problém by však byl řešitelný i v rámci úpravy smlouvy o sdružení vystoupením ze sdružení a majetkovým vypořádáním účastníka, který ze sdružení vystoupil. I když by tato úprava vztahu majitelů společného obchodního podílu rovněž nehyla bez těžkostí, její výhodou je jistá opora v zákonném textu pro případ smlouvou nepředvídaných situací.

Pokud by majitelé společného obchodního podílu nezvolili smluvní řešení svého vzájemného vztahu, je jejich postavení svou povahou patrně nejbližší spoluvlastnický vztah. Pro úpravu vzájemného vztahu majitelů společného obchodního podílu bychom proto mohli užít občanskoprávních ustanovení o spoluvlastnictví (§ 136a násl. OZ), kdy každý z majitelů společného obchodního podílu by měl postavení podílového spoluvlastníka, přičemž by výše jeho podílu vyjadřovala míru, s níž by se v jejich vnitřním vztahu podílel na právech a povinnostech společníka společnosti.

Uvedené řešení má nespornou výhodu spočívající v tom, že občanský zákoník obsahuje pravidla pro úkony týkající se společné věci a pro hospodaření se společnou věcí (§ 139 OZ). Poskytuje rovněž úpravu postupu při převodu podílu jednotlivého spoluvlastníka (jde o převodu v rámci vnitřního vztahu majitelů společného obchodního podílu, na který nelze použít úpravu převodu obchodního podílu). Občanskoprávní úpravu spoluvlastnictví bychom ovšem na uvedené vztahy mohli použít na základě analogie (ust. § 853 OZ), protože předmětem spoluvlastnického práva jako práva věcného mohou být pouze věci, nikoli však obchodní podíl, jehož néhmotná povaha nedovoluje chápat jej jako věc ve smyslu české teorie občanského práva.⁶

Vrátíme-li se tedy k problematice společného zástupce majitelů společného obchodního podílu, můžeme se nyní vyjádřit ke vztahu mezi ním a majiteli. V úvahu přicházejí dvě základní situace – společný zástupce je jedním z majitelů společného obchodního podílu (půjde patrně o nejčastější případ) nebo společný zástupce je třetí osoba odlišná od majitelů společného obchodního podílu.

Pokud se v prvním případě bude vzájemný vztah majitelů společného obchodního podílu řídit smlouvou, měla by tato smlouva obsahovat článek o tom, koho majitelé společným zástupcem ustanovují, jaká práva a povinnosti společný zástupce má a jakým způsobem bude vykonávat společnická práva osob, kterým náleží společný obchodní podíl (např. informační povinnosti zástupce vůči ostatním spolumajitelům obchodního podílu, postup vytváření společné vůle všech majitelů a formulování instrukcí pro jednání společného zástupce na valných hromadách, postup při rozdělování podílu na zisk). Plnou moc společnému zástupci udělují na základě této smlouvy všichni ostatní spolumajitelé.

V případě, že vztah majitelů společného obchodního podílu smluvně upraven nebude a bude se řídit analogickou aplikací občanskoprávní úpravy podílového spoluvlastnictví, bude patrně nutno uzavřít mezi společným zástupcem a ostatními spolumajiteli dohodu o plné moci (její existenci ostatně předpokládá ust. § 23 OZ o vzniku zastoupení), v níž budou řešeny všechny výše zmíněné otázky. Dohodou o plné moci může být kterákoli smlouva, která je právní skutečností působící vznik vztahu mezi zastoupeným a zástupcem (zmocnitelem a zmocněncem). V rámci smluvních typů upravených občanským zákoníkem to bude nejčastěji smlouva příkazní (§ 724 OZ a násl.), pokud se spolumajitelé rozhodnou poskytnout společnému zástupci za zastupování určitou odměnu, mohli by použít i smluvní podtyp příkazní smlouvy, smlouvu o obstarání věci (§ 733 a násl. OZ), jejímž pojmovým znakem je úplatnost. Nic však nebrání tomu, aby se majitelé společného obchodního podílu dohodli se svým zástupcem na užití smlouvy upravené v obchodním zákoníku („volbu“ obchodního zákoníku umožňuje ust. § 262 odst. 1 ObZ). K regulaci jejich

⁶Problém povahy obchodního podílu jako předmětu občanskoprávních vztahů (§ 118 OZ) je často diskutován v odborné literatuře – viz. např. Eliáš, K.: K otázce zastavení obchodního podílu, Právo a podnikání č. 2/1994, str. 2, Pýcha, P.: Zástavní právo k obchodnímu podílu, tamtéž, str. 4. K občanskoprávnímu pojetí věci v českém právu viz zejména stať K. Eliáše: Věc, pozitivistická studie, Právník č. 8/1992, str. 694

vztahu při zastupování by pak byla nevhodnější smlouva mandátní (§ 566 a násl. ObZ), u níž dovoluje dispozitivní charakter její úpravy přihlídnout ke všem zvláštnostem vztahu majitelů společného obchodního podílu a jejich zástupce pro výkon práv ve společnosti. Plnou moc mohou společnému zástupci vystavit opět majitelé společného obchodního podílu, pokud ovšem nevyužijí ust. § 568 odst. 4 ObZ a neuciní plnou moc součástí mandátní smlouvy.

V druhé situaci, kdy bude společným zástupcem majitelů společného obchodního podílu osoba od nich odlišná, nepřichází v úvahu, aby tato osoba byla účastníkem smlouvy, kterou se budou spravovat vzájemná práva a povinnosti jednotlivých majitelů společného obchodního podílu. Domníváme se, že mezi touto osobou a majiteli společného obchodního podílu bude typicky uzavírána dohoda o plné moci zmiňovaná v předchozím odstavci. Pro jejich vztah bude patrně charakteristická úplatnost, nejčastěji by proto měly být využity smlouva o obstarání věci nebo smlouva mandátní.

* * *

S U M M A R Y

On Some Questions Concerning Common Business Share on Limited Liability Company

The article deals with the problems of the common business share on a limited liability company. In its first part, it is dealt with the term of the common business share as in accordance with § 114 par. 3 of the Commercial Code. In respect of the mentioned provision, it is defined as a share owned by more persons as a whole. Further, no partner can independently effect his/her rights or fulfill his/her duties ensuing from his/her position as a partner of a company or manage the share separately.

In further sections, the article is devoted to some questions concerning the existence of the common business share, especially a legal status of owners of the common business share and their common representative, a regulation of the inner relation among the owners (innominate contract, analogical use of the provisions dealing with the tenancy in common) and a regulation of relations among owners and their common representative (mandate contracts, the power of attorney).